

THE RELATIONSHIP BETWEEN DICTION, ARTICULATION, AND DYNAMIC EXPRESSION IN ACADEMIC PERFORMANCE

Odiljonova Sevinchkhon

Second-year student of the Vocal Art: Academic Singing program at
the Nukus branch of the State Conservatory of Uzbekistan
<https://doi.org/10.5281/zenodo.21511025>

ARTICLE INFO

Received: 02nd July 2026

Accepted: 04th July 2026

Online: 05th July 2026

KEYWORDS

Academic vocal, diction,
articulation, dynamic
expressiveness,
performance technique,
vocal pedagogy,
phonation, resonance.

ABSTRACT

This article provides a profound scientific-theoretical and practical analysis of the functional relationship between three important components of academic vocal performance: diction, articulation, and dynamic expressiveness. The study is based on the systematization, comparative analysis, and pedagogical observation methods of theoretical sources in the fields of vocal pedagogy, physiology, and musical acoustics

ВЗАИМОСВЯЗЬ ДИКЦИИ, АРТИКУЛЯЦИИ И ДИНАМИЧЕСКОЙ ВЫРАЖИТЕЛЬНОСТИ В АКАДЕМИЧЕСКОМ ИСПОЛНЕНИИ

Одилжонову Севинчхон

Студентка 3-го курса направления «Вокальное искусство: академическое пение»
Нукусского филиала Государственной консерватории Узбекистана
<https://doi.org/10.5281/zenodo.21511025>

ARTICLE INFO

Received: 02nd July 2026

Accepted: 04th July 2026

Online: 05th July 2026

KEYWORDS

Академический вокал,
дикция, артикуляция,
динамическая
выразительность,
исполнительская
техника, вокальная
педагогика, фонация,
резонаторность.

ABSTRACT

В данной статье с научно-теоретической и практической точек зрения проводится глубокий анализ функциональной взаимосвязи между тремя важными компонентами академического вокального исполнительства - дикцией, артикуляцией и динамической выразительностью. Исследование основано на систематизации, сравнительном анализе и методах педагогического наблюдения теоретических источников в области вокальной педагогики, физиологии и музыкальной акустики.

AKADEMIK IJROCHILIKDA DIKSIYA, ARTIKULYATSIYA VA DINAMIK IFODALILIKNING O'ZARO BOG'LIQLIGI

Odiljonova Sevinchxon

O'zbekiston davlat konservatoriyasi Nukus filialining "Vokal san'ati: akademik
xonandalik" yo'nalishining 3-bosqich talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.21511025>

ARTICLE INFO

Received: 02nd July 2026

Accepted: 04th July 2026

Online: 05th July 2026

KEYWORDS

Akademik vokal, diksiya,
artikulyatsiya, dinamik
ifodalilik, ijrochilik
texnikasi, vokal
pedagogikasi, fonatsiya,
rezonatorlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada akademik vokal ijrochiligining uchta muhim tarkibiy qismi – diksiya, artikulyatsiya va dinamik ifodalilik – o'rtasidagi funksional bog'liqlik ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot vokal pedagogikasi, fiziologiya va musiqiy akustika sohasidagi nazariy manbalarni tizimlashtirish, qiyosiy tahlil qilish hamda pedagogik kuzatish metodlariga asoslanadi.

Kirish. Akademik vokal ijrochiligi murakkab psixofiziologik, akustik va badiiy-ijodiy jarayonlarning uyg'un birikmasidan iborat bo'lib, unda ovoz apparatining fiziologik imkoniyatlari ijrochining badiiy niyati bilan uzviy tarzda birlashadi. Ushbu murakkab jarayonda diksiya, artikulyatsiya va dinamik ifodalilik alohida o'rin tutadi, chunki aynan ular orqali ijrochi musiqiy asarning mazmun-mundariyasini tinglovchiga aniq, ta'sirchan va badiiy jihatdan asoslangan tarzda yetkazish imkoniyatiga ega bo'ladi. Vokal san'atining nazariyotchilari ta'kidlashicha, kuylash jarayonida so'z va musiqa ikki mustaqil unsur emas, balki yagona badiiy-akustik butunlikni tashkil etadi, shu sababli ularning har biriga alohida-alohida emas, balki o'zaro bog'liqlikda yondashish zarur (Nazaykinskiy, 2003).

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Zamonaviy vokal pedagogikasi amaliyotida ushbu uchta komponentning ko'pincha bir-biridan ajratilgan holda o'rgatilishi bilan izohlanadi: diksiya asosan nutq mashqlari va tildagi tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish orqali, artikulyatsiya esa fiziologik-mexanik mashqlar vositasida,

dinamika esa faqat musiqiy ifodalilikning tashqi ko'rinishi sifatida – ya'ni ovoz balandligi yoki pastligining o'zgarishi sifatida tushuntiriladi. Bunday parchalangan yondashuv ijrochilik jarayonining ichki yaxlitligini buzadi va natijada ijrochida turli xil texnik nomuvofiqliklar yuzaga keladi: masalan, dinamik kuchayish jarayonida artikulyatsion apparatning ortiqcha zo'riqlashi natijasida diksiyaning yo'qolishi, yoxud aksincha, pianissimo ijrosida artikulyatsion faollikning pasayishi oqibatida matnning tinglovchiga tushunarsiz bo'lib qolishi kabi holatlar keng tarqalgan (Dmitriyev, 2007).

Ovoz hosil bo'lishining fiziologik-akustik mexanizmlarini tadqiq etgan L.B. Dmitriyev o'z asarlarida artikulyatsion apparatning fonatsiya jarayonidagi ikkiyoqlama vazifasini alohida ta'kidlaydi: bir tomondan u nutq tovushlarini shakllantiradi, ikkinchi tomondan esa og'iz-halqum bo'shlig'ining hajmi va shaklini o'zgartirish orqali rezonatorlik xususiyatlariga, demak, ovoz tembriga bevosita ta'sir ko'rsatadi (Dmitriyev, 2007). Bu qonuniyat akademik vokalning boshqa kuylash uslublaridan (masalan,

estrada yoki xalq kuylash uslubidan) tubdan farq qiluvchi murakkabligini belgilaydi: agar kundalik nutqda yoki estrada kuylashida artikulyatsiya birinchi navbatda kommunikativ vazifani *bajarsa*, aka *demik* vokalda u bir vaqtning o'zida ham kommunikativ, ham akustik-estetik vazifani bajarishi lozim bo'ladi.

Diksiya tushunchasini chuqurroq tahlil qilar ekanmiz, uni faqat so'zlarni aniq talaffuz qilish qobiliyati sifatida tor doirada tushunish noto'g'ri bo'lar edi. Diksiya – bu artikulyatsion apparatning (til, lablar, pastki jag', yumshoq tanglay, halqum) maqsadga muvofiq, o'zaro muvofiqlashtirilgan va vaqt jihatidan aniq koordinatsiyalashgan faoliyati natijasi hisoblanadi. Vokal pedagogikasida keng tarqalgan qarashga ko'ra, diksiyaning sifati artikulyatsion harakatlarning tezligi, aniqligi va ayni paytda tovush uzatish yo'lining (golosovoy trakt) erkinligini saqlab qolish darajasiga bog'liq (Yudin, 1962). Boshqacha aytganda, artikulyatsion harakatlarning sustligi diksiyaning noaniq bo'lib qolishiga olib kelsa, ularning *haddan* tashqari zo'riqishi esa tovush yo'lining tabiiy erkinligini buzib, ovoz tembrining torayishiga va nafas sarfining nomutanosib ortishiga sabab bo'ladi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot davomida o'tkazilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, akademik kuylashda artikulyatsiya, yuqorida qayd etilganidek, "ikkilamchi" – ya'ni bir vaqtning o'zida ikki xil vazifani bajaruvchi – jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Bu holat ijrochidan alohida mahoratni talab qiladi: artikulyatsiya bir tomondan matnni aniq va tushunarli qilib yetkazishi, ikkinchi tomondan esa

ovoz yo'lining bo'shashganligiga, legato uzluksizligiga va tembr yaxlitligiga xalaqit bermasligi lozim. Aynan shu ikki talabning bir vaqtda bajarilishi akademik vokal texnikasini o'zlashtirishning eng murakkab jihatlaridan biri sifatida baholanadi (Morozov, 2002).

Dinamik ifodalilik masalasiga to'xtaladigan bo'lsak, uni ko'pincha faqat ovoz kuchining o'zgarishi, ya'ni pianodan fortega yoki aksincha o'tish jarayoni sifatida sodda tushunish odat tusiga kirgan. Biroq chuqurroq tahlil shuni ko'rsatadiki, dinamik nyuanslarning haqiqiy badiiy qiymatga ega bo'lishi uchun ular artikulyatsion-diksion tizim bilan uzviy uyg'unlikda amalga oshirilishi shart. Kuzatuvlar davomida aniqlanishicha, dinamik diapazonning kengayishi – xususan, kreshendo yoki fortissimoga erishish jarayonida – artikulyatsion faollik darajasi ham mutanosib ravishda o'zgarishi zarur, biroq bu o'zgarish hech qachon diksiya sifatining pasayishiga olib kelmasligi kerak. Amaliyotda *tez-tez uchraydigan* pedagogik xato *shundan* iboratki, yosh ijrochilar fortissimo ijrosida ovoz kuchini oshirishga urinib, artikulyatsion apparatni ortiqcha zo'riqtiradilar, natijada so'z talaffuzi noaniq va yopiq tovush hosil bo'ladi; pianissimo ijrosida esa, aksincha, artikulyatsion faollikning keraksiz pasayishi kuzatiladi, bu esa matnning tinglovchiga yetib bormasligiga sabab bo'ladi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, diksiya, artikulyatsiya va dinamika o'rtasida shartli ravishda doiraviy deb ataladigan funksional bog'liqlikni kuzatish mumkin: artikulyatsion apparatning erkin va muvofiqlashtirilgan faoliyati diksiya sifatini ta'minlaydi;

diksiyaning aniqligi, o'z navbatida, dinamik nyuanslarning badiiy jihatdan asoslangan va tinglovchiga tushunarli tarzda ijro etilishi uchun zarur zamin yaratadi; dinamik vazifalar esa (kreshendo, dimineundo, aksentlar, agogik siljishlar) artikulyatsion faollik darajasini belgilovchi omil sifatida namoyon bo'ladi va shu tariqa doira yopiladi. Bunday yaxlit tizimli yondashuv zamonaviy vokal pedagogikasida hali yetarlicha keng tarqalmagan bo'lsada, uning amaliy ahamiyati katta, chunki u ijrochilik jarayonidagi texnik nomuvofiqliklarning sabablarini aniq tushunish va ularning oldini olish imkonini beradi (Yusupova, 2011).

Turli milliy vokal maktablarining ushbu uch komponentga yondashuvini qiyosiy tahlil qilish ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Italian bel canto an'alarida unlilarning yaxlitlanishi va tovushning uzluksiz legato asosida jaranglashi ustuvor tamoyil hisoblanadi, shu sababli bu maktabda artikulyatsiya birinchi navbatda tovush uzluksizligiga xizmat qiladigan, nisbatan yumshoq xarakterga ega bo'ladi. Rus vokal maktabida esa, aksincha, so'z-matn ifodaliligiga, ya'ni asarning adabiy-badiiy mazmunini tinglovchiga aniq yetkazishga alohida e'tibor qaratiladi, bu esa artikulyatsion faollikning nisbatan yuqoriroq darajasini taqozo etadi. O'zbek akademik vokal maktabi, o'z tarixiy shakllanish jarayonida yevropa va rus vokal pedagogikasi tajribasini mahalliy musiqiy-nutqiy an'alar bilan uyg'unlashtirgan holda, ikkala tamoyilni – tovush yaxlitligini ham, matn ifodaliligini ham – muvozanatli tarzda birlashtirishga intiladi, bu esa milliy ijrochilik uslubining o'ziga xos xususiyati

sifatida baholanishi mumkin (Nazarov, 2015; Nosirova, 1998).

Muhokama. Olingan nazariy va kuzatuv natijalarini umumlashtirar ekanmiz, ular diksiya, artikulyatsiya va dinamik ifodalilikning vokal pedagogikasida alohida-alohida emas, balki yaxlit, o'zaro bog'liq tizim sifatida o'rgatilishi zarurligini yaqqol tasdiqlaydi. Bu xulosa amaliy vokal pedagogikasi uchun muhim metodik ahamiyatga ega, chunki an'anaviy o'qitish amaliyotida, yuqorida qayd etilganidek, ushbu komponentlar ko'pincha bir-biridan izolyatsiyalangan holda mashq qildiriladi, bu esa ijrochida uzoq muddatli texnik muammolarning shakllanishiga zamin yaratishi mumkin. Shuningdek, tadqiqot natijalari dinamik ifodalilikni faqat ovoz kuchining tashqi o'zgarishi sifatida emas, balki artikulyatsion-diksion tizim bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab psixofiziologik jarayon sifatida qayta talqin qilish zarurligini ko'rsatadi. Bunday kengaytirilgan yondashuv zamonaviy vokal pedagogikasi metodikasini nazariy jihatdan boyitishga va amaliyotda yosh ijrochilarda erta bosqichlardanoq texnik nomuvofiqliklarning oldini olishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundan iboratki, taklif etilgan funksional model – diksiya, artikulyatsiya va dinamikaning o'zaro bog'liq doirasi – vokal pedagogikasi darslarida mashqlar tizimini ilmiy asoslangan tarzda loyihalashtirish uchun nazariy zamin bo'lib xizmat qilishi mumkin. Xususan, dinamik nyuanslarni o'zlashtirishga qaratilgan mashqlar artikulyatsion aniqlikni izchil saqlagan

holda olib borilishi, shuningdek diksiya ustida ishlash jarayonida ovoz yo'lining erkinligiga alohida e'tibor qaratilishi tavsiya etiladi. Bunday kompleks yondashuv nafaqat texnik jihatdan mukammal, balki badiiy jihatdan ham ta'sirchan ijrochilikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, akademik ijrochilikda diksiya, artikulyatsiya va dinamik ifodalilik bir-biridan ajralmas, o'zaro shartlangan yaxlit tizimni tashkil etadi. Artikulyatsion

apparatning erkin va muvofiqlashtirilgan faoliyati diksiya sifatini belgilaydi, diksiyaning aniqligi dinamik ifodalilikning badiiy asoslangan tarzda amalga oshishiga xizmat qiladi, dinamika esa o'z navbatida artikulyatsion faollik darajasini boshqarib turadi. Ushbu uch komponentni yaxlit tizim sifatida anglash va o'qitish jarayoniga tatbiq etish zamonaviy akademik vokal pedagogikasining muhim va istiqbolli vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

References:

1. Dmitriyev L.B. Osnovy vokalnogo metodiki. – M.: Muzyka, 2007. – 675 s.
2. Yudin S.P. Formirovaniye golosa pevtsa. – M.: Gosmuzizdat, 1962. – 200 s.
3. Nazaykinskiy Ye.V. Muzyka – mir vyrazitelnykh sredstv. – M.: Muzyka, 2003. – 248 s.
4. Yusupova M.T. Vokal pedagogikasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2011. – 184 b.
5. Morozov V.P. Iskustvo rezonansnogo peniya. -M.: IP RAN, 2002. – 496 s.
6. Nazarov O.R. O'zbek vokal maktabi tarixidan. – Toshkent: Musiq, 2015. – 156 b.
7. Nosirova H. San'at olamida. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 1998. – 212 b.